

УДК 130.1:159.96

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v047.2024.28>**О. М. Засць***кандидат філософських наук,
доцент кафедри експертизи культурних цінностей та дизайну
Університету митної справи та фінансів***ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНО-ПСИХОАНАЛІТИЧНИЙ ВИМІР ТУРБОТИ ПРО СЕБЕ В НАШ ЧАС**

Постановка проблеми. Піклування, турбота про себе під час війни, при загрозі обстрілу міста, за надзвичайних подій, стихійних лих розуміється як програма збереження біологічного життя, яке насправді є лише можливістю суто людського соціального, духовного гідного існування. Душа потребує уваги, вивчення, комунікації, розвитку – піклування. Шліфування її, обробка, тим паче філігранна, – наріжна філософсько-психоаналітична справа. В час, коли страх пронизує наскрізь наше суспільство, турбота про себе – це те, що не усвідомлюється як наріжна потреба, але має бути нею. Її треба культивувати, прояснити її сенс. Екзистенційно-філософські студії потрібно вводити в навчання, виховання, політику.

Зондування соціальних просторів на предмет суб'єктності, аналітика дискурсів на мікрорівнях соціального буття заради виявлення справжніх смислів серед пересічної балаканини, що супроводжує примітивний страх, породжуючи забобони й депресивні настрої, потребує психоаналітичної методології, екзистенційної аналітики. Увага до сродності, нагадування про повсякчасну необхідність творення Сенсу, не зважаючи на страх – запорука гідного життя навіть під час війни. Проблема полягає в тому, що існує підміна екзистенційно-філософського поняття «ангсту» – страхом. Беретти себе – означає не відпускати життя, пристрасть, жагу, бажання наперекір страху. Саме в цьому є суто екзистенційний підхід психоаналізу щодо порятунку душі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематику, проблематику, методологію сучасного так званого гуманітарного або гуманістичного знання у нас обумовлює ліберальна ідеологія, про це свідчить специфіка публікацій в наукових збірках, доповідей і лекцій в університетах. Такі поняття, як особистість, права людини перенесено з філософії у вузьку смугу певної практичної галузі, що фінансується представниками груп, які люблять певні групові, корпоративні інтереси. Захист прав особистості зводиться до захисту інтересів певних груп, до яких належить дослідник та інтереси якої він відстоює, він – це його група. Де мало б бути Я, марширує МИ. Сучасні світові проблеми обговорюються як глобальні з посиланням на їхню інтерпретацію міжнародними організаціями. Наприклад, згідно рекомендацій останніх склада-

ються лекційні курси з предмету «соціальна відповідальність» в такому форматі, як захист прав людини, навколишнього середовища та навіть боротьба з корупцією. Введення цього курсу стало практикою цитування кращих звітів корпорацій про «добрі» справи з метою додаткової реклами, взагалі заради покращення репутації певної організації – іншими словами, її пропаганди (що теоретики КСВ не приховують). Гучно лунають просвітницькі промови щодо важливості захисту прав тварин, рослин, ландшафтів, клімату, нафти й газу, релігійних, національних цінностей та ін., але тільки не захисту мислення – людського в людині.

Англійське слово «partiality» – упередженість, від слова «партія», тобто партійний – це обмежений погляд на речі. Універсальне бачення, холістичне, складне, комплексне, системне, а разом з тим, незалежне, індивідуальне, неупереджене – протилежний погляд, що прагне позиції вченого незнання філософії. Ідентичність – це те, що всіма силами намагається досягти, визначити, тримати як фетиш, як останній засіб проти істини неіснування власного Я просто людина. Але є інша, вища за цю цінність. Не ідентичності ми маємо всі шукати, аби цей світ не винесло у вирву після реальних атомних атак, а понадідентичності – такої, що не визначається наперед.

Релігійні прозріння С. Кьєркегора [12], заклик Ніцше до небезпечного життя [14], екзистенційна аналітика Гайдеггера [11] повернули філософський дискурс до самого суб'єкта, експлікуючи сенс античної турботи про самого себе. Прояснення модусів і атрибутів існування людини у світі сформувало культуру піклування, турботи про справжнє буття, тоді як аналітична філософія є відволіканням від наріжної справи життя, пошуку Сенсу. «Ангст» для філософів-екзистенціалістів є ознакою виходу з буденності страху. Семінар Ж. Лакана, присвячений тривозі, – детальне з'ясування того, що перед поглядом Іншого, можливістю символічної смерті, виникає бажання, і що на відміну від страху бути залишеною дитина боїться не нестачі бажання Іншого, а того, що «мати знову візьме на коліна» [13].

Саме в цьому екзистенційному й психоаналітичному лаканівському сенсі стають актуальними метафізика й онтологія, які ми маємо розвивати навіть в най-

гірші часи нашої історії, нашого випробування на справжність. Ця задача гостро відчувається в академічній філософії Ю. Шабановою [3], В. Палагутою [15], Ю. Романовим [1] та автором школи археоаналізу О. Манюком.

Що заважає нам бути справжніми – пояснюють психоаналітики. Принципу задоволення замість принципу реальності віддає перевагу пересічна людина. Так молодь стає залежною від смартфонів. Ця проблема гучно обговорюється на Заході з ініціативи Дж. Хайдта [10]. В Україні, є надія, ми також запровадимо політику заборони смартфонів бодай в школі. Але спочатку потрібно довести батькам і вчителям важливість цієї програми. Так ВОЗ нарешті заявила про небезпеку залежності від смартфонів для молоді. Наприклад, в Саудівській Аравії було проведено соціологічне дослідження щодо смартфон-залежності серед студентів, невтішні результати якого є приводом розпочати подібні розвідки в інших країнах [7]. Європа висловила занепокоєння з приводу інтернет залежності, власне алгоритми TikTok, Meta та Instagram перевірятимуть на те, як вони впливають на ментальне здоров'я молоді [9]. Дочекатись би ще того часу, коли на міжнародному рівні пролунає виклик до самопізнання та турботи про себе.

Мета статті – продемонструвати, як в різних комунікаційних просторах занедбана тема суб'єкта та виявити соціальні перешкоди, звички, які заважають самопізнанню, тим самим сприяти поверненню філософії в наш світ.

Виклад основного матеріалу. Війна – крайній вияв занедбаної ракової хвороби, корупції духу, наслідок відсутності смислотворення, бездумного існування, переймання лише щоденними турботами, результат економічно-політичного невігластва, незнання людиною власного місця й покликання, заперечення трансцендентного виміру мислення та існування взагалі, невирішених проблем довоєнного часу.

І війна триває. А вразливість нашого біологічного життя щодо небезпек об'єктивно не зменшується з кожним днем війни, а навпаки, посилюється. Але суб'єктивне сприйняття загроз притуплюється з часом. Замість підняти духом та кріпитись – слабкість, страх, апатія, сум, туга, смуток, що не перевершують себе, а плекають. Коли звикаєш до постійного стресу, він стає буденністю.

І тут не вистачає гостроти екзистенціального відчуття. Тилова нудьга від безпросвітнього блекауту і безперспективності нагадує буржуазну нудоту Сартра – і ми очікуємо захвату від найчистішої ноти бандури у супроводі бодай саксофона чи волинки, але вже не балалайки, незважаючи на нищення черговим лезом вию сирен наївно-оптимістичних сподівань на хоча б якийсь мир і тишу, щоб бодай пригадати саму згадку про справжнє

тістечко або про занедбану мелодію, що зазвичай звучить звідти, де дерева здаються великими.

Поранення, психологічні травми, смерть близьких, – об'єктивні реалії війни, з якими треба мати справу не лише службам охорони здоров'я, психіатрам, рятувальникам, поліції, військовим, але тут ще має втрутитись психоаналіз, філософія, аби не вийшло так, щоб постраждалими і травмованими не приписали навечно їхнє місце як жертв і потерпілих обмеженою придатністю до справи, інвалідністю – навпаки, щоб культивувалось завзяття, відчайдушність, впертість, невгамовність, жага до життя, гідного існування, зважаючи на тягар війни. Крізь жаль, тугу, журбу нам ще треба шукати надчуттєвий вимір, створювати смисли, бажаючи можливості символічної смерті. Стоїчно переносити удари від усвідомлення власних помилок і слабкості. Пригадати, що ти не просто «чоло» – челядь, а той, хто дивиться вгору – вічність – «чоло-в-вік» – не якийсь біокомп'ютер з платою, розрахованою на певний час. Феноменологія духа має бути прочитаною як англостологія. Страхо-люди мають стати чоло-в-віками. Категоричний імператив – на місце гіпотетичного. Виклик Неба, виклик не від мира сього – прийнятим заради війни внутрішньої проти війни зовнішньої.

В бомбосховищах пригадаємо античного філософа: «Всі [люди] хочуть вести найкраще життя, всі знають, що нема іншого органу життя, крім душі, але ніхто його не обробляє. <...>. Але якщо хтось сподівається мати гострий зір, той повинен дбати про очі, за допомогою яких бачить, або якщо хтось хоче швидко бігати, той повинен піклуватися про ноги, призначені для бігу. <...> І так – з усіма членами тіла, про які кожен піклується, виходячи зі своїх переваг. Усі бачать це ясно і легко; тому я не втомлююся запитувати себе із законним подивом: чому ж вони подібним чином не вдосконалюють свою душу за допомогою розуму?» [8, с. 45].

Ми мріяли про театр, кіно, художні виставки і концерти, очні лекції та семінарські заняття за часів епідемії і карантину, в евакуаційних потягах, і тим паче в окопі про це мріє солдат та ті, хто про його повернення живим щомиті молять Бога, а також про те, щоб його життя стало гідним після повернення. Вимір метафізики ще може та має повернути нас назад до себе самих. Так музика – сама метафізика. Духовного виміру існування бракує всім сферам суспільного життя. А саме: бракує смислу, справжнього бажання. Евакуація, хірургічна швидка допомога, послуги психологів МНС, мінімум існування – можливість бути, але сенс не така річ, яку без певного таїнства комунікації можуть передати спонсор, політики, штучний інтелект, пересічний шкільний, церковний функціонер, номінальний батько чи мати,

опікуни і т. ін. з рук в руки. Ідеї не яблука. Сенс не готівка. Зголоднілі за живим словом Вчителі й діти, підлітки і студенти, батьки, що провели останні роки під замком чи під землею, волають душами, хоча ще й не завжди артикульовано словом про наріжну потребу сенсу, кричать мовчки, і не дочекавшись відгуку Буття, накладають на себе руки.

Параноїдне батьківство супроводжується такими артефактами епідемії та війни, як дезінфікуючі засоби для рук, антивірусні маски, супровід дітей нянями і тьюторами до школи та ретельний догляд в школі, безперервне відео й аудіо спостереження, звичка дітей проводити час в приміщенні без прогулянок, фізкультури і спорту та, безумовно, інтернет-залежність. Як наслідок – невпевнені в собі, нерішучі діти, що не знають, як елементарно взаємодіяти зі світом дикої природи, фізичними речами й іншими людьми без посередництва гаджету. Шлях до тоталітаризму [4].

Найвразливішою до безглуздя, нонсенсу існування є молодь. І це національна трагедія. Соціум є глибоко збоченим. Бо занедбані традиційні принципи виховання й навчання – як вітчизняні педагогічні напрацювання, так і уроки педагогіки світових класиків. Скільки завгодно можна шукати аргументи на користь використання найсучасніших технологій дистанційного викладання певних дисциплін, представляти презентувати, пропагувати неймовірні можливості штучного інтелекту, переваги тестування, машинного оцінювання знань, доводити їхню ефективність, але техніка не замінить душі. Аналітичний розум не тотожний синтетичному. Декларація гуманістичного виховання – поверхневе наслідування, некритичне, неприродне прищеплення західно-європейської ліберальної ідеології до майже аномічного соціального тіла України. Гігієна праці й навчання нехтується з об'єктивних причин, але, що прикро, також за звичкою, навченою безпорадністю, яка виробилася за роки пандемії та війни.

Особливо небезпечною безпекою є псевдопсихологічні школи, що пропонують уроки життя без турбот, замість ввести людину в істину смерті, дорослості, навмисно вводять в оману. Психологи New Age, мало розуміючись на певній традиції, створюють еkleктичні пазли із неусвідомлюваних ними класичних філософських вчень, пропонуючи молоді їх складати, популярно кажуть масам про спасіння, обіцяючи спрощення складного заради поверхневого, замість сутнісного – страхування та розваги замість виведення у Реальне. Ціль – спокій в колективних уявленнях любові до самого себе, турбота про інфантильне Я. Не дарма, лестощі та нарцисизм добре купують на ринку.

Реалії сьогоденної вітчизняної школи – відсутність у дітей і педагогів культури користування

гаджетами (на заваді заборони смартфонів стоять самі ж батьки, які бажають підтримувати мобільний зв'язок зі своїми дітьми, контролювати кожний крок дітей, максимально обмежуючи їхнє прагнення до самостійності та природне дорослішання). Також заважає обмеженню використання смартфонів соціальний тиск суспільного божевілля, якому підкорились і дорослі, і діти в усьому світі, і у нас. Параноїчне батьківство, параноїчне оточення – в фокусі критики відомого психолога.

Повітряні тривоги, стрічки новин, що лише розпалюють пристрасті навколо чергового обстрілу, масованих ракетних ударів – суцільні сенсації, що мають на меті збільшення кількості переглядів та залякування задля душевного потрясіння та використання емоційних реакцій в політичних, маркетингових цілях, задля елементарної наживи. Сенсації, які не мають вищого за утилітарний та партійний сенс, викликають страх заради нього самого.

Все це є наслідками невігластва, дезінформованості, медійної неосвіченості, профанації соціального буття українців взагалі. Звідси спостерігаємо підміну понять, неспроможність мислити, порушення елементарних законів логіки – гіпостазування і реїфікацію. Ідеологія заміняє школи свободи, мислення, філософії. Замість вчити мислити – повторення ідеологічних патернів і політичних догм. Так поняття нації, України використовуються в політичних промовах як сталі сутності, подібні до фізичних речей, а не як плинні системні соціальні явища з усією складністю, притаманною природі соціального буття. Уроки з основ демократії досі не засвоєні, бо їм бракує онтології і методології, бо демократія має починатись з усвідомлення свободи, самопізнання кожним самого себе.

Розуміючи, що виробники соціологічних досліджень, як це обгрунтував П. Бурдьє [5], допускають хибні уявлення про специфіку мислення, ментальності респондентів, суспільне буття, до того ж ігнорують власні упередження, тобто є абсолютно психоаналітично, філософськи некомпетентними, ми маємо розуміти межі соціального пізнання, вивчаючи соціальний простір на мікрорівні. Дійсно, будь-яке опитування передбачає, що усі люди можуть мати думку, що виробництво думки є загальнодоступним, що всі думки є рівно вагомими, що існує консенсус стосовно проблематики, яку виносить в опитуванні соціолог, а це, доводить французький мислитель, не відповідає дійсності. Такі опитування призводять до виробництва артефактів, яким бракує смислу, навіть якщо виконуються усі методологічні вимоги в процесі збору й обробки даних.

Людина народжується й помирає сама, але, про що забуває сучасний світ, мислення також є справою одного, відтак, суспільна думка – уявна

конструкція, гіпостазування якої призводить до хибного розуміння природи соціального, людини, суспільства, і, як наслідок, політики, що викликає повстання мас, протистояння груп, держав, політичних систем, цивілізацій, веде до війни.

Але істина релігії, метафізики могла б заступити місце світського невігластва. Не вистачає духовного ресурсу, здібності, потреби, негучно кличе нас Буття, або ми глухі. Людина, свобода, особистість – ці поняття проблематизовано в сучасній філософії, але остання не привертає уваги тих, кого істина цікавить менше за престиж, славу, прибуток. Страх там, де при-страсті. Що є, як казав головний герой «Сталкера» Тарковського, не силою душі, але результатом її тертя із зовнішнім світом. Мова не про те, що є раціональним, нашим родовим засобом запобігання травмуванням та навіть фізичній смерті, а саме про той страх, що заважає людині бути, якісно існувати – це стосується усіх сфер нашого життя. Навіть під час війни має бути місце еротології, англостології – вченню про пристрасть і, власне, любов, місце мрії, що сильніша за страх.

Бездуховність як ота слабкість від жалю, який виражають до вихованців опікуни та вихователі, або зневага, булінг агресивної більшості колективу класу до обраної жертви-одинака – сюжет і персонажі, влучно описані ще Гоголем. Сучасний Акакій – справді результат глибокої соціально-культурної прірви невігластва й ресентименту, цих ознак несправжнього існування, несродності. Але філософу навіть на думку не спало б запропонувати ввести в школах уроки гендерної освіти та дозволити дитині обирати собі стать. Такі пропозиції можна тлумачити як нав'язування невпевненості і страху там, де замість цього має культивуватись страх більш високого порядку – пристрасть, жага, справжня тривога, що супроводжує сильний дух, символічна смерть, яка передує самоті, таке собі незручне становище замість комфортного нарцисичного місця, хоча б навіть екзотичного.

Які уроки дає нам екзистенційна філософія та психоаналіз Лакана? У нас нема сутності, наперед заданої, ідентичність повсякчас ще треба створювати – вона є нескінченний процес вироблення смислу, комунікації, якщо ми живі. Anxietу не можна зупинити, вона не має об'єкта, вона неінтенційна, не сфокусована, на відміну від елементарного страху, який задовольняється, маючи об'єкт, формуючись в ідентичність, непрозоре нарцисичне ставе Я. Цьому невтомно вчив на своїх семінарах Ж. Лакан.

Ми істоти, які до народження визначаються іншими, також наші буття визначають інші – в даному випадку ті, хто пропонують певні гендерні, етнічні, національні моделі, будь-яку ідентичність. Задача психоаналізу – крок за кроком

розуміти, тлумачити те, як інші визначають нас, чого від нас чекають, і знайти, нарешті, власне бажання. А простір визначених ролей, ідентичностей, певних Я, що знають себе, що промовляють кліше і штампи, – цвинтар, можливо, Стусів «веселий цвинтар», людства, яке замінять роботи. То прірва темряви несамовитого мороку, який викриває себе останнім часом.

Нам не вистачає ясного уявлення про природу суб'єкта. Саме цей урок про тривогу перед поглядом Іншого дає Лакан, що пропонує нам уявити що ми в масці перед гігантським богомолем, і усвідомити, що перед великим Іншим ми не знаємо, що ми є для нього. Це спричиняє дискомфорт, невпевненість, саме тривогу. Тобто коли вмикається режим самопізнання, перед фактом присутності Іншого, простий і зрозумілий світ розхитується, власне Я опиняється під сумнівом, мої очі для мене стають тим, що заважає бачити, бо вони ніби фасетка поглядів інших, яка вживлена в матерію мого зору[13]. Таке бачення світу – з розрізненням реєстрів Уявного, Символічного і Реального – можлива перспектива, яка мала б стати порятунком для чоло-в-віка – за умови виникнення у чола нагоди, дива бажання звернутись до самого себе. Але, на жаль, лоб зазвичай не чоло. Звіриний, тваринний порожній череп.

Все здається дуже зрозумілим, світ – чорно-білим, мораль простою, як аналітика штучного розуму, лише якщо ми не відкриємо простір душі, вимір несвідомого. Гоголь демонструє жахливого Вія, страхіття з потойбіччя, але також, що може не помітити страхо-люд, бездумне невнятне мертводушшя, в тому числі «священника», особу, яка навіть не імітує святість та поводить як простий смертний, несвідома залякана істота. А мав би бути зразком вчителя. Герої Чеховського «Вишневого саду» розмовляють один після одного, наче вони не існують один для одного. Достоєвський також описав цвинтар, де покійники перегукуються – ніхто і ні про що. Ось ми у власних групах за інтересами, що передбачає штучний інтелект, який вмить підбирає те, що викликає у нас зацікавленість і задоволення, підкидаючи певний контент, обмежуючи погляд на інші, закриваючи можливості бачити інші. Вузький і без того про-світ розуму замикається на перспективі, яку формує наше нарцисичне Я (те Я, що існує за принципом задоволення). В родині, школі, транспорті й на вулиці; і в Україні, і в евакуації – ми зазвичай просто носії певних ідеологій, представники партій, етносів, соціальних груп з визначеними критеріями ідентифікацій. Мовимо патернами, навчаємось красномовству кліше.

Але страшнішим за жах бомбардування і смерті ще має стати страх самого страху, нікчемного життя без любові, жаги, пристрасті, сенсу. Культивування безсмертя навіть в сховищі – надлюд-

ська стоїчна практика. Варта смерті. Несродність, корупція душі – бур'яни, що приживаються на полях страху. Але якщо винайдено і впроваджено сотні соціальних страхових інституцій – кафедри охорони праці, страхові компанії, міністерство охорони здоров'я та служба безпеки, навіть теорія корпоративної соціальної відповідальності, – хто й де займається охороною людини від страху, що відбирає душевні сили, заради життєдайної тривоги? Де культура Ангсту? Філософія мрії? Любові? Книга В. Тимченка – тлумачення вчення по дарування (любов) проти обміну [2].

Порятунок в наших руках, це має довести коуч, гуру, вчитель, священик – висмикнути нас з загалу, вручити замість страху символічну смерть, істинний справжній найближчий життєдайний жах. Насправді страшно не потойбічне життя (ніхто не знає про нього), а неаутентичне буття тут. Це істина життя подібна своєю достовірністю істині смерті. Доведено Кіркегором, Гайдеггером, Лаканом. Це принципово нова комунікативна практика, яка вимагає особливої методики, особливих якостей вчителя, покликаного педагога, яких у нас і до війни було обмаль. Вчитель стикається з тими перешкодами й труднощами, які йому чинить суспільство, яке в цілому переживає моральний колапс. Всі соціальні інститути за час війни перебувають на грані існування, в занепаді, кризі, трансформації. Соціально-психологічні й політичні фактори заважають бачити зазначену істину ясно.

Поступове усвідомлення засад демократії і правового суспільства – від титанічних душевних зусиль вихователя для з'ясування сенсу самого поняття «особистість» та власне втілення власним прикладом гуманної комунікації, толерантності, розуміння іншого, і це за браком коштів у самих людей для достатнього фінансування якісної психологічної, психіатричної і тим паче психоаналітичної допомоги їм самим, за дефіцитом розуміння самими людьми потреби в цій допомозі – це ті фактори, які треба зжити, ви- або пере-травити, винищити.

Позитивні аспекти дистанційного навчання пов'язані з миттєвістю отримання інформації, одночасної комунікації людей, що віддалені фізично. Але реальна близькість душ визначається реальним станом, налаштованістю на комунікацію, відкритістю, зібраністю, уважністю, що є по той бік принципу задоволення, нарцисизму. Правда в тому, що навчання завжди дистанційне – але під «дистанцією» слід розуміти соціально-антропологічну – відрив від слова – не передача, але інтерпретація, або навіть відмова від неї, але за умови увімкнення пробудження свідомості учня, бажання, наявності таїнства, містерії зустрічі Я та Іншого. Не зважаючи на те, чи це очне навчання чи не очне, важливою є гігієна навчання,

відпочинок і концентрація, якісні уроки, де учень отримує імпресію, переносячись з буденності у реальне, до Ангсту – як критерію при-сутності. Коли Лакан робив заяву про неіснування сексуальних стосунків, то мав на увазі, що в них кожен окремо задовольняється власним нарцисичним образом, це насправді віддаляє, і що любов, навпаки, є спробою зустрітись з душею іншого, коли тіла є дистанційовані одне від одного. Посередництво іншого з великої літери в любові дозволяє зустрітись з буттям іншого таким, яким воно є. Такою має бути будь-яка комунікація – суб'єктивний вимір, Символічне, і тим паче Реальне – гідність чоло-в-віка. Школа, родина, дружба, будь-які форми спільностей є лише тоталітарними одиницями, якщо кожному члену її бракує аналізу душі, піклуванн про неї.

Висновки. Збереження спокою і безтурботності, мінімізація стресовості та тривожності, звісно, у фронтових екстремальних умовах є необхідністю, але будь-які хвилини в тилу, що не використані для турботи про себе – втрачений час. Якщо б Корчак зараз жив тут з нами та навчав у бомбосховищі, як би він ставився до дітей? Незмінно як до дорослих («Правила життя»). Щоб порадив Сократ нам в укриттях? Або під час епідемії? Чи не замало горя, щоб зрозуміти, що боягузи гідні бути запертими в карантин, а невігласи гідні війни?

Брак Іншого, підміна Людини штучним інтелектом (в школі, родині, бізнесі) – фактори, які посилюють відчуження людини в сучасному світі. Ми стоїмо перед необхідністю заборони або обмеження використання смартфонів серед молоді заради спасіння покоління. «Людині потрібна людина».

Філософ має робити виклик суспільству заради надлюдського, надбуденного буття людини навіть під час епідемії і війни. Нарешті, війна – це нагода зрозуміти, хто ми, як ми маємо жити і чи маємо жити взагалі. За будь-яких часів, в будь-яких соціальних просторах для людини завжди залишається можливість аутентичного буття, свободи.

Ідентифікації, належність до групи, – форми ескапізму, способи втечі від викликів Неба, від себе самих у певні віртуальні простори задоволення, які ніби матрешки породжують собі подібні замість трансцендувати, виходити до Іншого. Формується певне Я. «Нещасна» – це не вільна свідомість. І стоїчна свідомість – ще не досить свідома. В світі вбивають і калічать дітей. Толерантний до агресії вбивць світ розмовляє про права дитини та штампує для них гроби, протези, організовує похорони і панахиди, ніби вбивство – це не трагедія, а реаліті-шоу, що лоскоче нерви, така собі розвага. «Прекраснодушні» відвертаються, ухиляються від болю і страждань іншого – нерозбірливі, бобкові, непритомні, мен-

тально хворі, страхо-люди. Продовольча криза, нестача їжі: замість виробляти й раціонально розподіляти, країни конкурують заради панування на ринку та прибутку, знищують продовольчу продукцію. «Проклята доля» (Ж. Батай). Зуб за зуб, око за око. Війна.

Життя в ситуації війни, міграції, перманентного стресу впливає на формування особливого деструктивного песимістичного мислення і стилю життя, війна і соціальна невизначеність викликають занепокоєння про навіть найближче індивідуальне і суспільне майбутнє, продовжує посилювати психотропний ефект. Але філософія має робити виклик людині заради надлюдського, надбуденного буття навіть під час епідемії і війни. Нарешті, війна – це нагода зрозуміти, хто ми, як ми маємо жити і чи маємо жити взагалі.

Рух безкінечного самозречення – зневага до самих себе, а саме, до власних слабкостей-пристрастей, боягузтва, разом з тим турбота про самих себе врятувала б світ, якби дивним чином ми зазирнули в глиб власних душ, турбувались би про сродність, замість міняти інші душі та воювати. Якщо ми не переосмислимо наше життя, воно коштуватиме лише руйнувань, які ми спостерігаємо протягом багатьох років, та остаточного занурення у п'ятому. Невігластво не наслідок, а причина війни.

Література:

1. Романов І. Ю. Сучасна пропаганда та пропагандистський стан душі: психоаналітична перспектива. Український психоаналітичний журнал. Т. 1. Вип. 3, 2023. С. 24–30.
2. Тимченко В. М. Можливості дару в суспільстві обміну. Київ: Логос, 2018. 272 с.
3. Шабанова Ю. О. Міфологічний вимір культури в контексті метамодерного світогляду. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Вип. 48, 2024. С. 483–459.
4. Agamben G. Where Are We Now? The Epidemic as Politics. Rowman & Littlefield Publishers, 2021, 104 p.
5. Bourdieu, Pierre: Public Opinion Does Not Exist. Armand Mattelart/Seth Siegelau (Eds.): Communication and Class Struggle 1. New York: International General. 1979. P. 124–130.
6. Chiappa C. Control smartphones like tobacco, says leading WHO expert. Politico 2024, October 2. URL: <https://www.politico.eu/article/education-stronger-regulation-protect-kids-social-media-misuse-smartphones-who-ban-addiction/>
7. El-Sayed Desouky Dalia and Abu-Zaid Hany. Mobile phone use pattern and addiction in relation to depression and anxiety. EMHJ – Vol. 26. No. 6. 2020. Pp. 692–699.
8. Foucault, M. The care of the self. (R. Hurley, Trans). New York: Panteon books, 1988. 234 p.
9. Goujard C., Haeck P., Pollet M., Moens B. Von der Leyen: 'My heart bleeds' over social media health effects. Politico. July 18, 2024. URL: <https://www.politico.eu/article/>

von-der-leyen-my-heart-bleeds-over-social-media-health-effects/

10. Haidt J. The Anxious Generation: How the Great Rewiring of Childhood Is Causing an Epidemic of Mental Illness. NY. 1991. 532 p.

11. Heidegger M. Being and Time. Oxford. Blackwell Publishers, LTD. 1962. 589 p.

12. Kierkegaard Soren. The concept of anxiety. A simple psychologically orienting deliberation of the dogmatic issue of hereditary sin. Princeton, New Jersey. Princeton University Press. 1980. 273 p.

13. Lacan J. Anxiety. The seminar of Jacques Lacan. Book X. 1962-1963. Edited by Jacques Allan Miller. Translated by A. R. Price. Polity Press, 2014. 352 p.

14. Nietzsche F. The Gay Science: With a Prelude in Rhymes and an Appendix of Songs translate by J. Nauckhoff, edited by Walter Kaufmann, Cambridge University Press, NY, 2001. P. 162

15. Palaguta V. The Identity of the Modern Human as a Problem Of Social and Humanitarian Knowledge. Scientific Journal "Newsletter on the results of scholarly work in sociology, criminology, philosophy and political science". 2023. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=fAbtXTsAAAAJ&citation_for_view=fAbtXTsAAAAJ:bFI3QPDXJZMC

Анотація

Засць О.М. Екзистенціально-психоаналітичний вимір турботи про себе в наш час. – Стаття.

Навіть під час війни тема турботи про себе, як вона представлена в психоаналізі та екзистенційній філософії, є наріжною, але власне про душу (мислення, існування) зараз найменше піклується пересічна залякана людина, що боїться фізичної смерті, охоплена фобіями і страхами. Мета – продемонструвати альтернативу життю в страху, подивившись на неаутентичне існування як таке, якому бракує самопізнання. Накреслити дороговкази соціальній філософії, навчання та виховання, політики, власне, показати важливість екзистенціального, суб'єктного виміру існування, аутентичної комунікації, турботи про себе, яку визначає не страхування від проблем, а піклування про життєдайну тривогу та бажання як запоруки якісного життя окремих людей і суспільства в цілому. Екзистенціальний аналіз нашого існування наводить на думку про забуття турботи про себе. Зазвичай пересічне побажання берегти себе не передбачає символічної смерті, самостійності, не є екзистенційним. Але Кьєркегор, Гайдеггер, Фуко, Лакан звертають увагу саме на важливість турботи про дух, а не про спокій душевний та біологічне виживання. В статті показано, що крім епідемії та війни заважає звернутись до самих себе згубна залежність молоді від цифрових гаджетів та мережева вибірковість інтересів, на яку запрограмовані соціальні мережі. Брак Іншого, підміна Людини штучним інтелектом (в школі, родині, бізнесі) – фактори, які посилюють відчуження людини в сучасному світі. Ми стоїмо перед необхідністю заборони або обмеження використання смартфонів серед молоді заради спасіння покоління. Людині потрібна людина. Філософ має робити виклик суспільству заради надлюдського, надбуденного буття людини навіть під час епідемії і

війни. Нарешті, війна – це нагода зрозуміти, хто ми, як ми маємо жити і чи маємо жити взагалі

Ключові слова: страх, Ангст, Інший, бажання, турбота про себе, війна, психоаналіз, життя.

Summary

Zaiets O.M. Existential-Psychoanalytical Dimension of Care of the Self in Our Time. – Article.

Even during the war, the theme of care of the self, as it is presented in psychoanalysis and existential philosophy, is a cornerstone, but now the soul itself (thinking, existence) is the least cared by an average frightened person who is afraid of physical death, gripped by phobias and fears. The author aims to demonstrate the alternative to living in fear by looking at inauthentic existence as one that lacks self-knowledge. The purpose is to draw guidelines for social philosophy, education and upbringing, politics, in fact, to show the importance of the existential, subjective dimension of existence, authentic communication, care of the self, which is determined not by problems insurance, but by caring for life-giving anxiety and desire as the keys to an individuals' and society's high-quality life.

Existential analysis of our existence reveals forgetting of care of the self. Usually, the common wish to protect oneself does not imply symbolic death, independence, is not existential. But Kierkegaard, Heidegger, Foucault, and Lacan draw attention precisely to the importance of caring for the spirit, and not for mind peace or the biological survival. The article shows that, in addition to the epidemic and the war, the harmful dependence of young people on digital gadgets and the network's selectivity of the interests that are offered to them, hinders turning attention to care of the self. The absence of the Other, the replacement of the human by artificial intelligence (in school, family, business) are factors that increase the alienation of man in the modern world. We are faced the need to ban or limit the use of smartphones among young people for the sake of saving the generation. A human needs a human. A philosopher must challenge society for the sake of a superhuman being, even during epidemics and the war. Finally, war is an opportunity to understand who we are, how we should live, and whether we should live at all.

Key words: fear, Angst, the Other, desire, care of the self, war, psychoanalysis, life.